

Організаційно-правові засади та технічне забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану в Україні

Олександр Макаренко

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту, Донецький державний університет
внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, м. Кропивницький, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3020-0658>, e-mail: a.y.makarenko@gmail.com

Євгеній Морозов

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту, Донецький державний університет
внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, м. Кропивницький, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4200-929X>, e-mail: morozovevgen.ab@gmail.com

*Досліджено судово-експертну діяльність України в умовах воєнного стану, її значення для фіксування
воєнних злочинів, окреслено основні проблеми та напрями її подальшого розвитку.*

Ключові слова: *судова експертиза; воєнний стан; експертні служби.*

Organizational and Legal Foundations and Technical Support for Forensic Activities Under Martial Law in Ukraine

Makarenko Oleksandr, Morozov Yevhenii

The forensic activities of Ukraine under martial law and their significance for documenting war crimes were examined, and the main problems and directions for their further development were outlined.

Keywords: *forensic examination; martial law; expert services.*

Експертні служби та науково-дослідні установи судових експертиз (далі — *експертні служби*) нині функціонують у вкрай складних умовах воєнного стану. Масові терористичні акти та воєнні злочини, вчинені державою-агресором, а також загальний рівень загрози на території України, спричиняють суттєве зростання навантаження на судових експертів. У взаємодії з правоохоронними органами вони здійснюють фіксацію й документування протиправних діянь, визначають обсяги завданих збитків і сприяють притягненню винних осіб до відповідальності. Усе це вкотре засвідчило, що експертні служби відіграють ключову роль у системі інституційного забезпечення державної безпеки та захисту національних інтересів.

У зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, починаючи з 24 лютого 2022 року, відповідно до Указу Президента України, на всій території України введено воєнний стан, строк дії якого неодноразово продовжувався та який є чинним станом на теперішній час [1].

Воєнний стан як особливий правовий режим передбачає можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, визначених статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також запровадження тимчасових обмежень прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що є необхідними для забезпечення запровадження й реалізації заходів правового режиму воєнного стану, передбачених частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

У статті 1 Закону України «Про судову експертизу» зазначено, що судова експертиза — це процесуальна форма дослідження об'єктів, явищ і процесів, яка здійснюється із застосуванням спеціальних знань у галузях науки, техніки, мистецтва, ремесла та інших сфер з метою надання обґрунтованого експертного висновку з питань, які є або можуть бути предметом судового розгляду [3].

Зосередження судово-експертної діяльності виключно на проведенні судової експертизи

пертизи — це надмірно звужений підхід. Безумовно, здійснення досліджень становить важливу складову такої діяльності, однак вона не вичерпується лише цим елементом. Реалізація судово-експертної діяльності передбачає виконання судовим експертом комплексу функцій, які охоплюють як проведення відповідних досліджень, так й підготовку та надання об'єктивного, повного й науково обґрунтованого письмового висновку.

Судова експертиза є однією з ключових процесуальних форм залучення спеціальних знань у судочинстві, у результаті чого органи досудового розслідування та суд отримують нові відомості, що мають доказове значення і не можуть бути отримані за допомогою інших процесуальних засобів. Судові експертизи класифікуються за різними критеріями. Зокрема, залежно від специфіки предмета спеціальних знань їх поділяють на такі класи: криміналістичні, судово-медичні, судово-психіатричні, судово-психологічні, судово-фармацевтичні та фармакологічні, фізико-технічні, хімічні, товарознавчі, екологічні та інші [4, с.83].

Сучасний етап реформування судово-експертного законодавства України ініційовано на підставі Указу Президента України [5], яким на Кабінет Міністрів України покладено обов'язок до 31 грудня 2020 року вжити комплекс заходів у сферах правової політики та забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Зазначені заходи, зокрема, передбачали розробку та подання на розгляд Верховної Ради України законопроєкту про внесення змін до окремих законодавчих актів України щодо формування системи самоврядування судових експертів, запровадження механізму рецензування висновків судових експертів, а також встановлення граничних строків проведення судових експертиз.

Збройна агресія російської федерації та запровадження воєнного стану на території України стали визначальними чинниками, які прямо або опосередковано впливають на всі суспільні процеси й правовідносини як у межах держави, так і за її межами. Упродовж цього періоду спостерігається стале зростання кількості облікованих кримінальних правопорушень, зумовлене систематичним

вчиненням державою-агресором нових злочинних діянь. Водночас, попри надзвичайно складні умови, правоохоронні органи України продовжують здійснювати діяльність, спрямовану на фіксацію, документування та досудове розслідування кримінальних правопорушень [6, с.58].

В умовах правового режиму воєнного стану актуальною є потреба в забезпеченні судових експертів сучасними технічними засобами, що дають змогу здійснювати безконтактну роботу з окремими категоріями об'єктів дослідження, фіксувати їх фактичний стан та місце розташування незалежно від рівня доступності й масштабності, а також забезпечувати їх безпечно вилучення та знешкодження. Для визначення розміру відшкодування шкоди, завданої пошкодженню, руйнуванню чи знищенню майна, існує об'єктивна необхідність у застосуванні сучасних технологій тривимірного моделювання, зокрема 3D-сканування. Нагальна потреба у відповідних технічних засобах на сьогодні частково задовольняється за рахунок міжнародної технічної допомоги, а також започаткуванням виробництва вітчизняних аналогів. Водночас, передумовою ефективного використання зазначених інноваційних технічних засобів у судово-експертній діяльності є належний рівень професійної підготовки експертів та опанування ними практичних навичок роботи з новітньою технікою. Наразі, з огляду на високу вартість таких засобів, у повсякденній діяльності судових експертів простежується обережність, що проявляється у так званому «страху застосування інновацій» [7, с. 545].

З метою вдосконалення судово-експертної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану доцільною є організація системних навчальних заходів і практичних тренінгів для судових експертів, спрямованих на опанування новітнього технічного обладнання, що сприятиме підвищенню рівня їх професійної кваліфікації та формуванню належної впевненості у застосуванні сучасних технологій.

Водночас необхідним є розширення міжнародного співробітництва та залучення іноземної технічної й експертної допомоги з метою забезпечення судово-експертних

установ сучасними технічними засобами, а також обмін передовим досвідом. Пріоритетним напрямом державної політики має стати розвиток виробництва вітчизняних аналогів відповідного обладнання, що забезпечить його доступність і зменшить залежність від імпортних поставок.

Вирішальне значення для належного функціонування судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану має державна підтримка та стабільне фінансування, що є ключовими чинниками забезпечення ефективної та безперебійної роботи судових експертів.

Перелік джерел посилання

1. Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022> (дата звернення: 26.01.2026).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 26.01.2026).
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 26.01.2026).
4. Маруніч В. Судова експертиза в Україні. Поняття та види. *Сталий розвиток держави і права в умовах глобалізаційних процесів* : мат-ли наук.-практ. конф. (Хмельницький, 15–16.09.2023). Одеса, 2023. С. 100. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/view/58/934/1945-1> (дата звернення: 26.01.2026).
5. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави : указ Президента України від 08.11.2019 р. № 837/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/837/2019> (дата звернення: 27.01.2026).
6. Грига М. А. Експертні дослідження, актуальні в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану*. 2022. С. 58–62. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/21476> (дата звернення: 27.01.2026).
7. Бондаренко-Берегович В. В. Судово-експертна діяльність в умовах військового стану. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2024. № 6 (48). С. 535—548. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/12782/12844> (дата звернення: 27.01.2026).